

Modell användning för en renare tätortsluft

Emissioner, meteorologi och atmosfärskemi

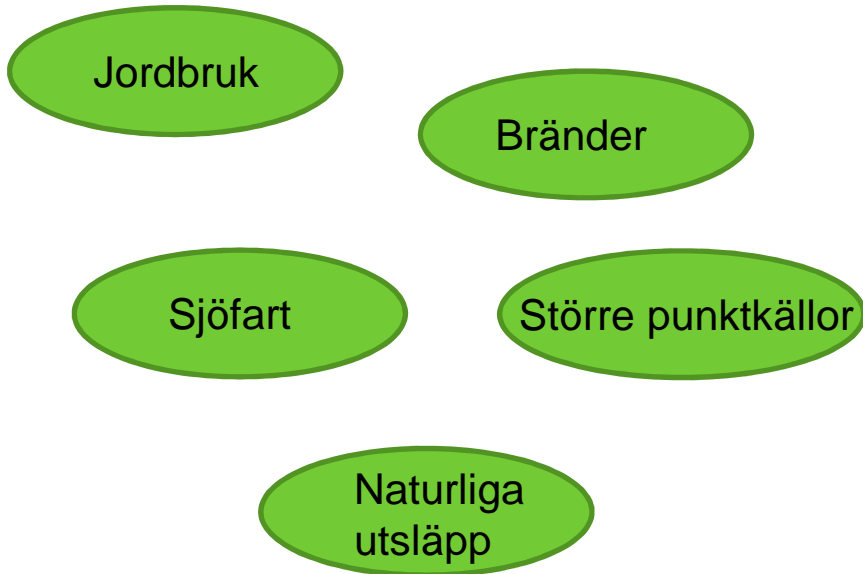
Vad avgör halterna?

Halt = Emission + Meteorologi + Kemi

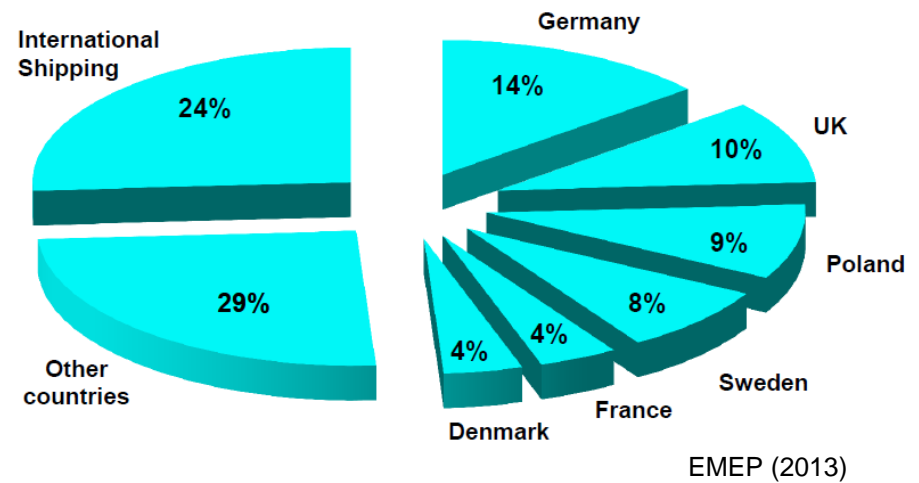

Emissionskällor

Regionala emissioner
Transporterade längre sträcka

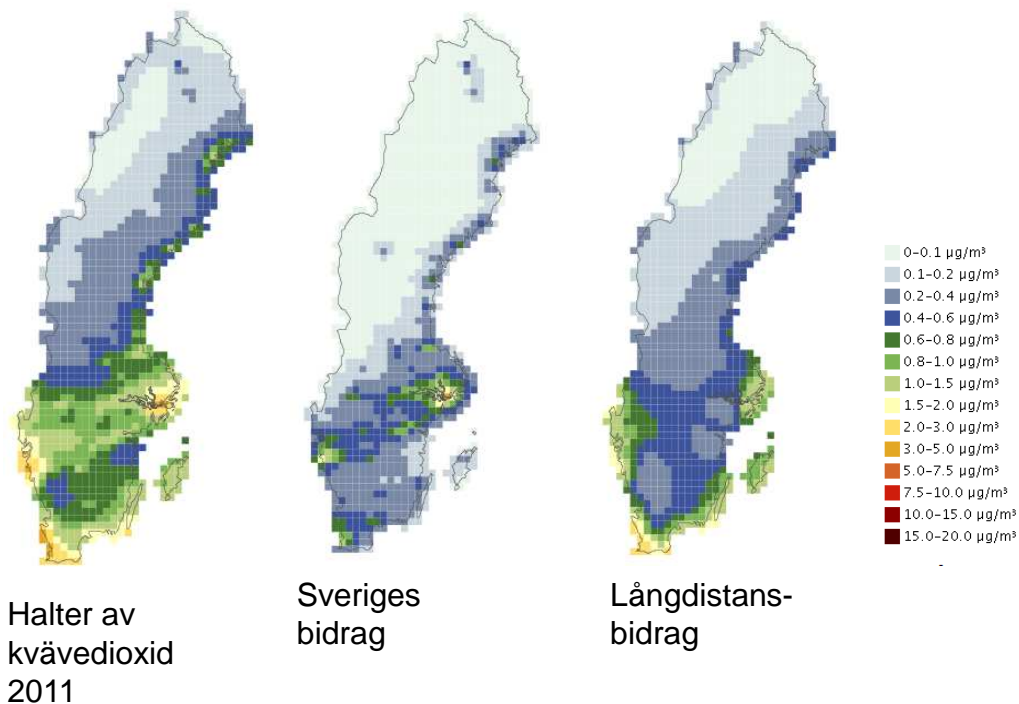

Nedfall av Nox-N över Sverige 2011

Kartläggning av internationella emissioners påverkan

- Europeiska utsläppsscenario, t.ex. EMEP och IIASA
- Spridning, halter och deposition beräknas
- Analyser av olika bidrag – geografiskt och källor

Halter av
kvävedioxid
2011

Sveriges
bidrag

Långdistans-
bidrag

Emissionskällor

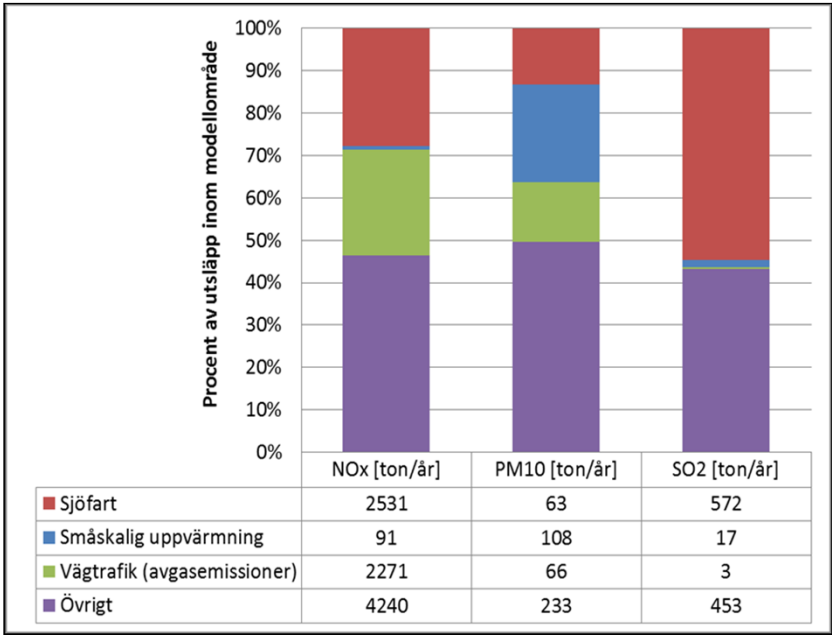
Urbana emissioner
Emissioner från staden

Trafik

Punktkällor

Småskalig vedeldning

Sjöfart

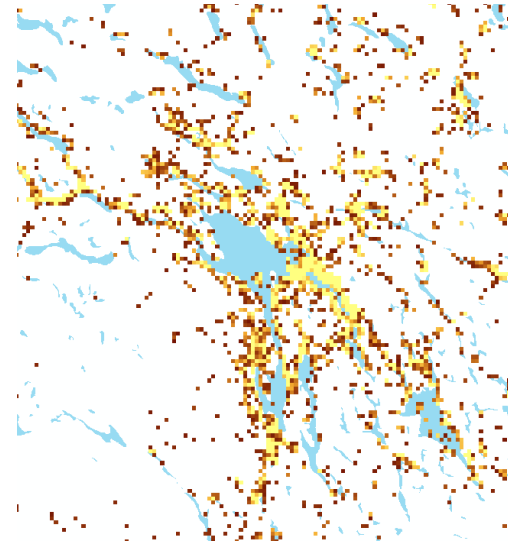
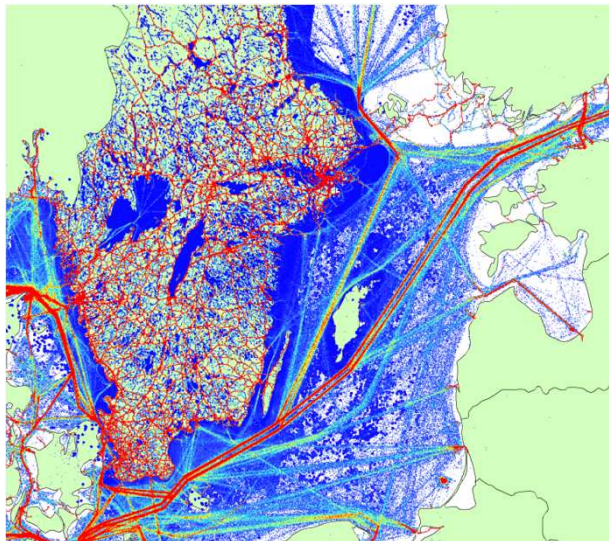

% utsläpp från olika sektorer i Göteborg

Kartläggning av emissioner i Sverige

- Nationella totaler – rapporteras internationellt
- Åtta huvudsektorer
- 182 undersektorer
- Geografisk fördelning – 1×1 km

Emissionskällor

Lokala emissioner

Gaturum

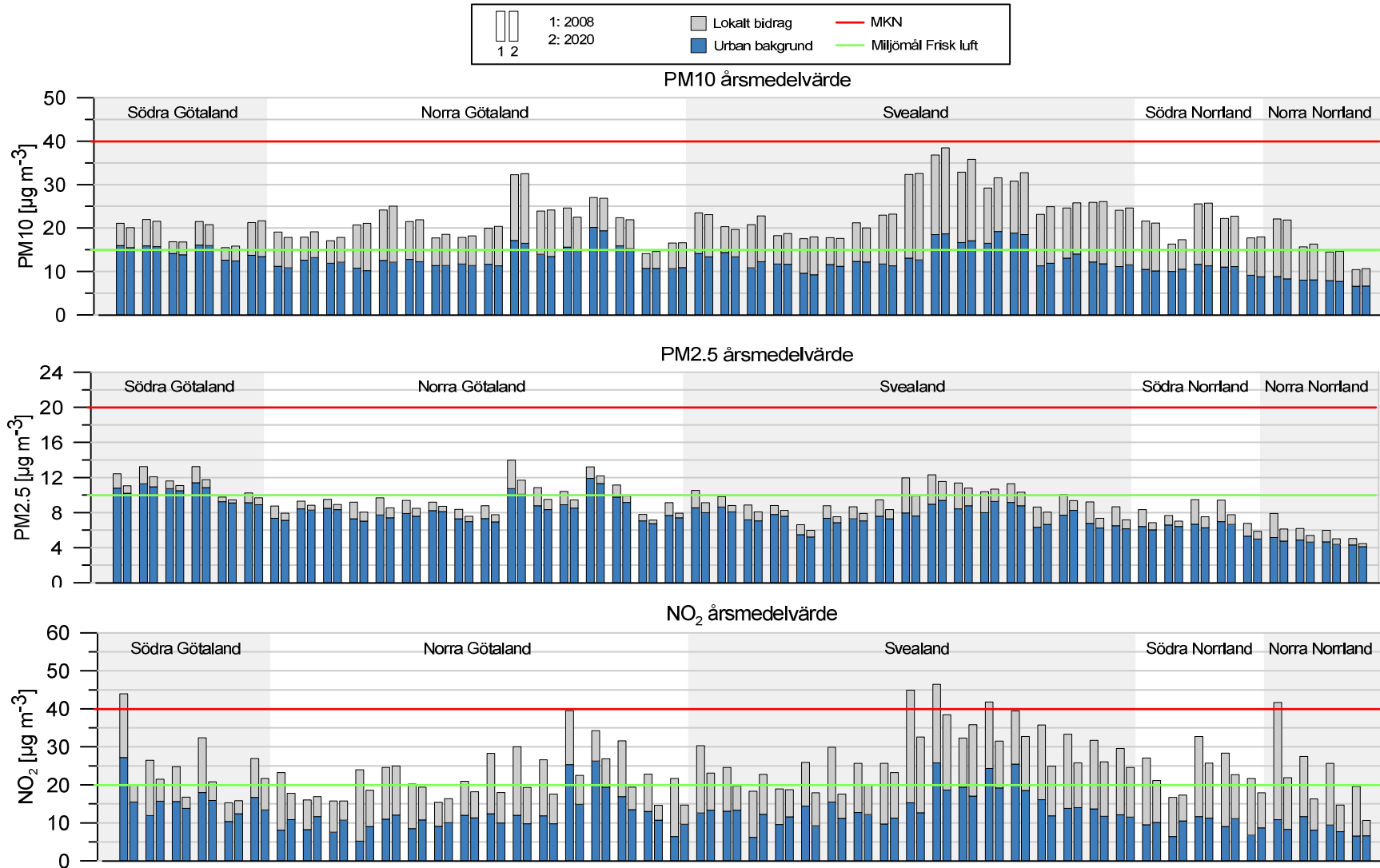
Trafik

Vägdamm

Slitagepartiklar

Urbant vs lokalt bidrag av halter?

Vad avgör halterna?

Halt = Emission + Meteorologi + Kemi

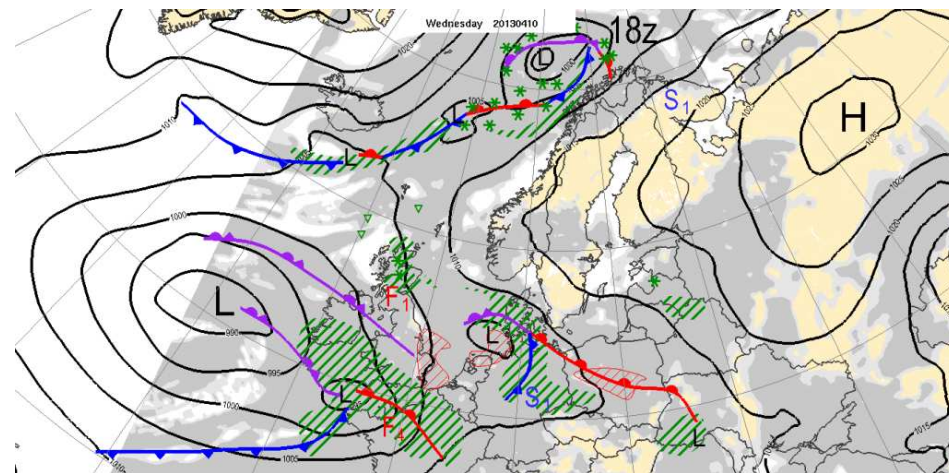
Vad är meteorologi?

→ Läran om vädret

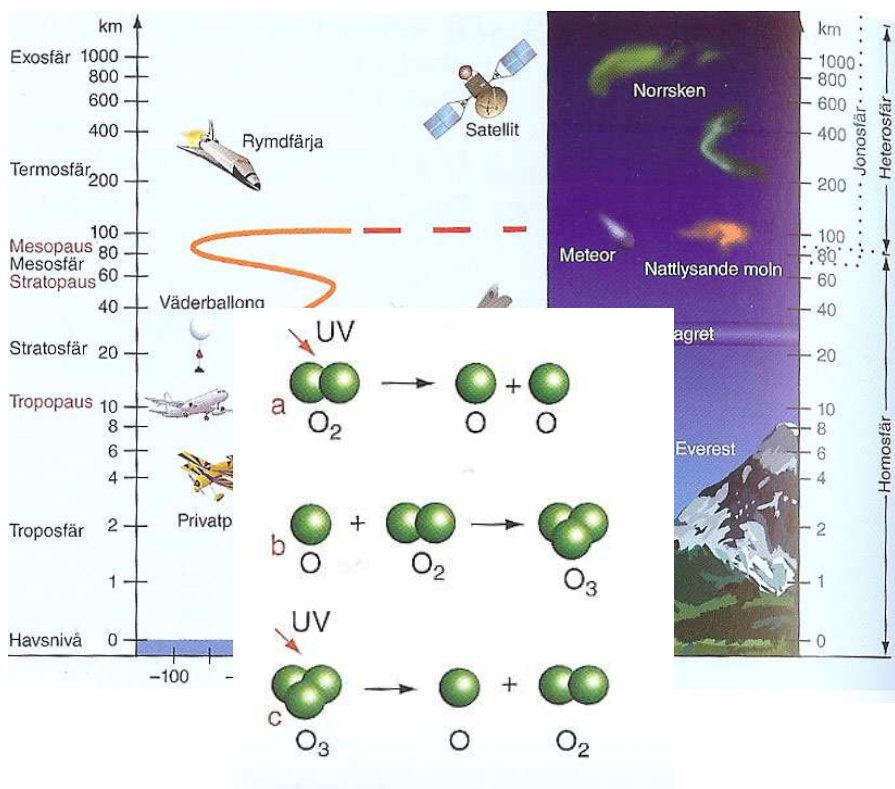
Atmosfärens fysikaliska (och kemiska) tillstånd

Några fysikaliska parametrar som beskriver vädret:

- Temperatur
- Lufttryck
- Vidhastighet och vindriktning
- Nederbörd
- Luftfuktighet
- mm

Atmosfärens lager

Troposfären

- 0 – 12 km
- Där har vi det som vi kallar väder (innehåller nästan all vattenånga)
- Utgör 90 % av atmosfärens massa
- Temperaturen sjunker med höjden

Stratosfären

- 12 – 45 km
- Temperaturen ökar med höjden
- Ozonskiktet

Mesosfären

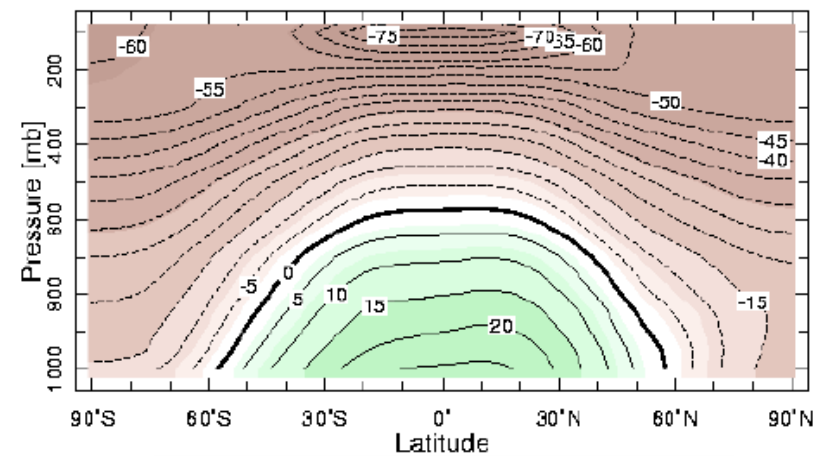
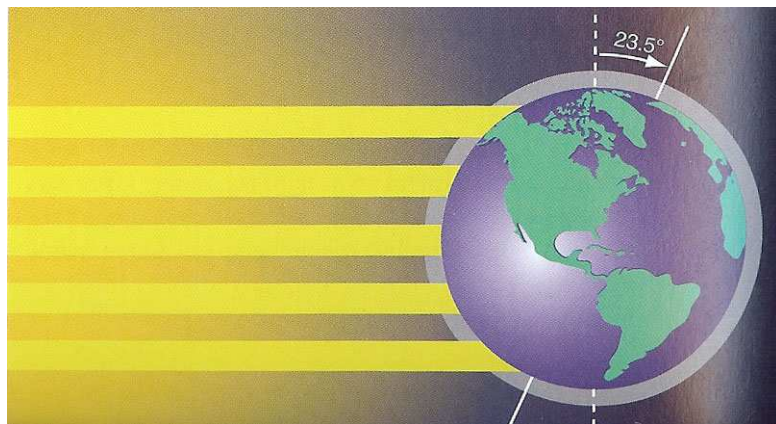
- 45 – 85 km
- Temperaturen sjunker med höjden
- Nattlysande moln

Termosfären

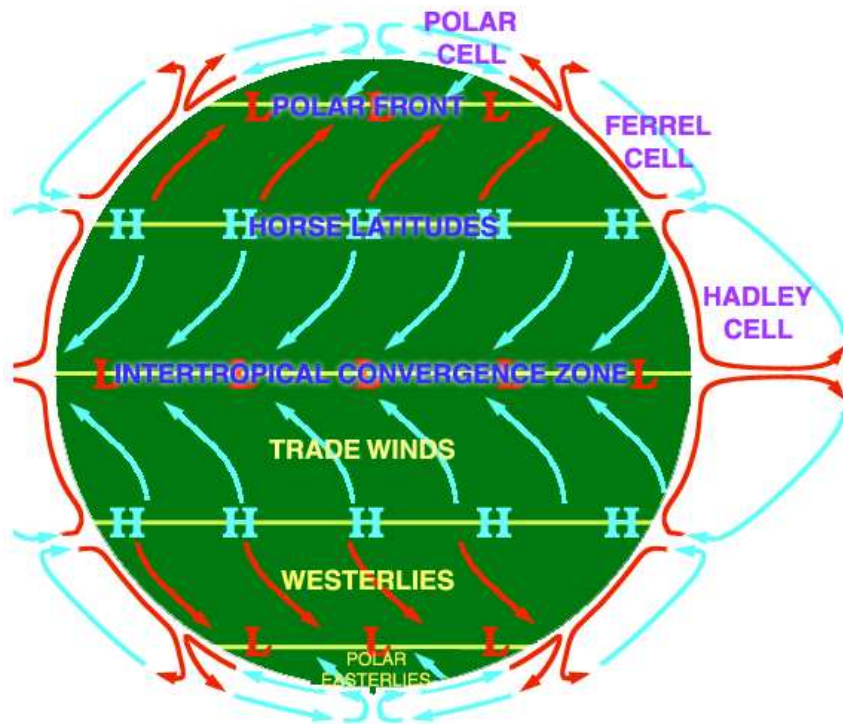
- > 85 km
- Temperaturen ökar med höjden

Allmänna cirkulationen

- Solens instrålning högst vid ekvatorn och lägst vid polerna.
- Detta leder till att vi får en temperaturgradient (temperaturskillnad) mellan ekvatorn och polerna.
- Temperatur- och tryckskillnaderna vill jämnas ut → transport av luft från ekvatorn till polerna.

Allmänna cirkulationen

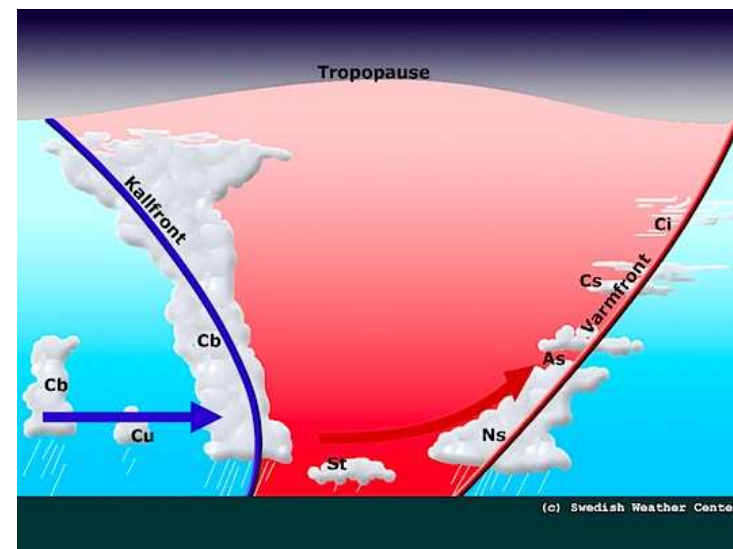
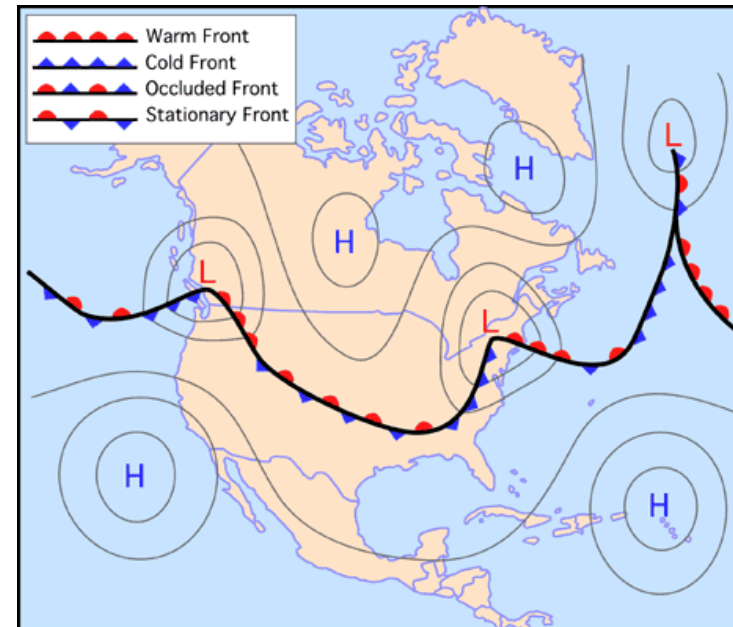

- Vi får cirkulationsceller.
- Lågtryck uppstår vid markytan vid ekvatorn och vid våra breddbreder, högtryck råder i de subtropiska områdena.
- Ett ostvindsbälte uppstår i tropikerna (passadvindar), och ett västvindsbälte uppstår vid våra breddgrader.

Frontsystem

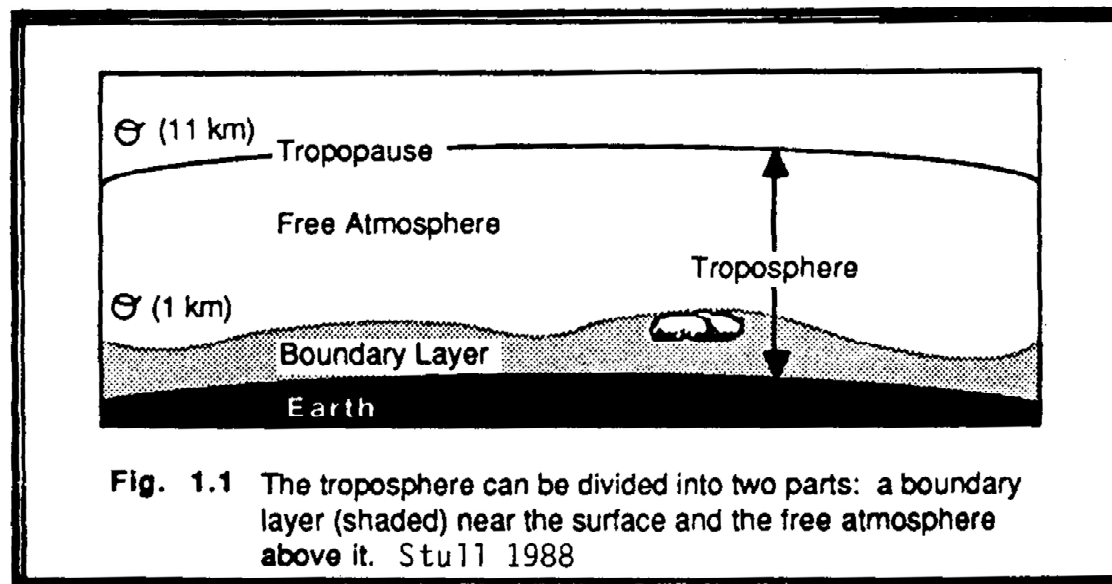
Frontzon

- Övergången mellan två luftmassor.
- Där har vi det som vi brukar förknippa med väder, dvs. moln och nederbörd.
- Jämför med ugnslucka.
- **Varmfront:** Varmare luft rör sig mot kallare luft.
- **Kallfront:** Kallare luft rör sig mot varmare luft.

Atmosfärens gränsskikt

- Delen av atmosfären som påverkas av jordytan.
- Turbulens till följd av friktion mot markytan (dynamisk turbulens).
- Turbulens till följd av transport av energi mellan mark och atmosfär (termisk turbulens).

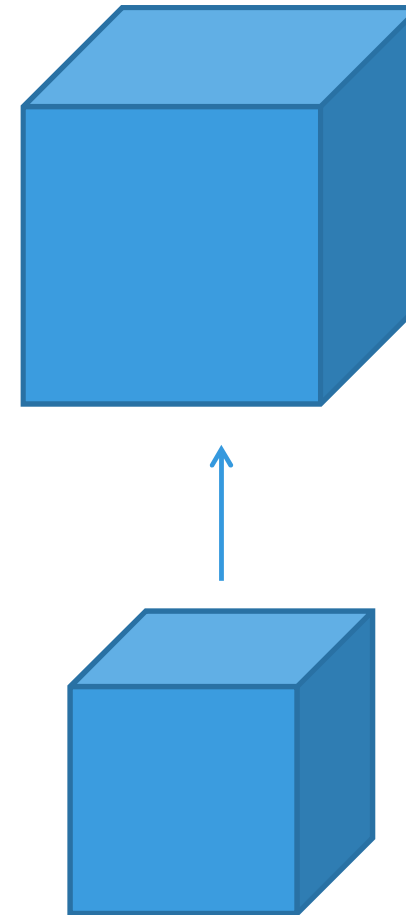
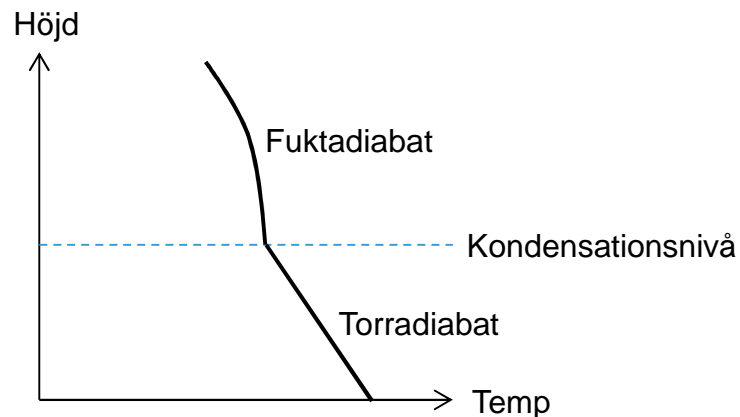
Temperaturavtagande med höjden

Luftpaket som hävs

- Pga att trycket minskar, expanderar volymen.
- Luftpaketet uträttar ett arbete.
- → energi kan inte tas utifrån
- → energin fås från luftens rörelseenergi
- → temperaturen sjunker.

Torradiabatiskt temperaturavtagande

- Ca 1 °C avtagande per 100 m.

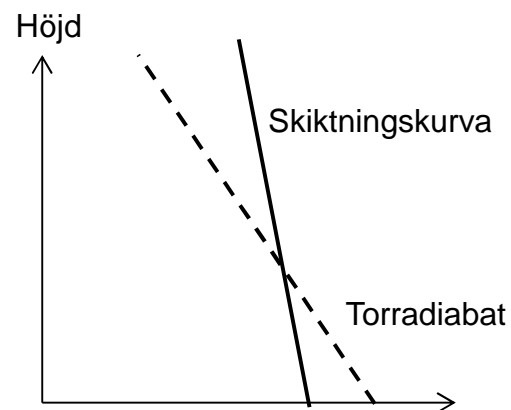

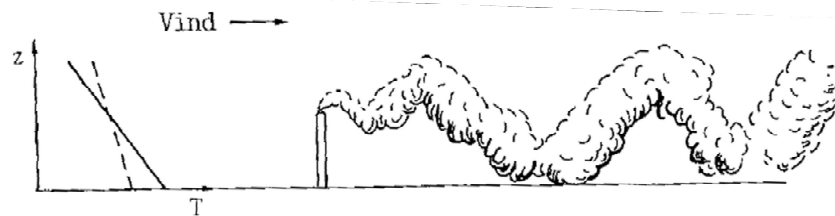
Atmosfärens vertikala stabilitet

Skiktning

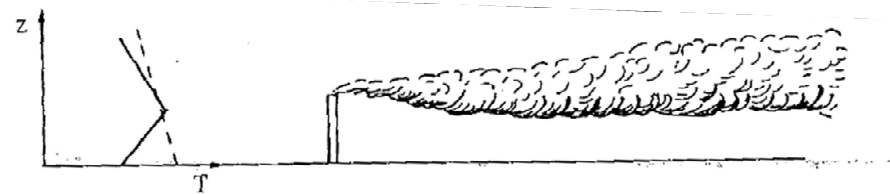
- Temperaturen verkliga avtagande med höjden i atmosfären (omgivningsluften utanför luftpaketet).
- Denna kurva kallas skiktningsskurvan.
- Genom att jämföra torradiabaten med skiktningsskurvan får man information om atmosfärens vertikala stabilitet och därmed spridningsförhållanden.

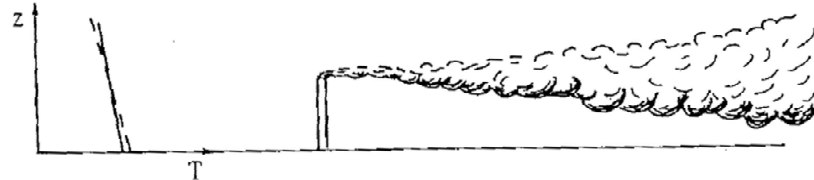
Atmosfärens vertikala stabilitet

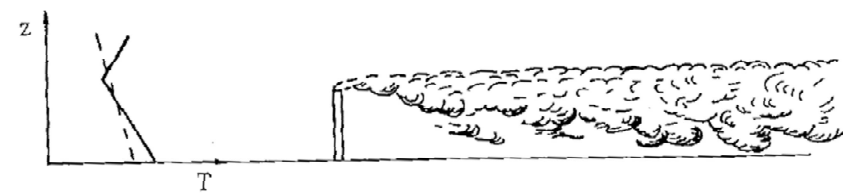
Mycket labil skiktning (engelska: looping).

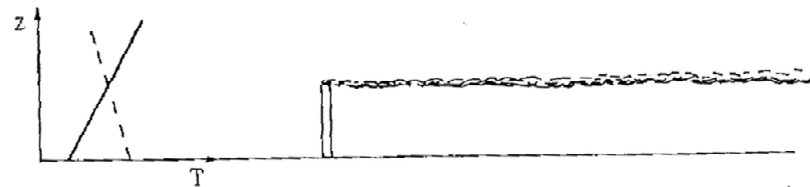
Inversion nedanför skorstenstoppen, labil skiktning högre upp (engelska: lofting).

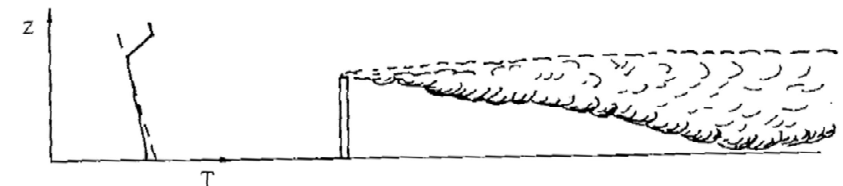
Svagt stabil skiktning (engelska: coning).

Labil skiktning i lägre skikt, höjdinversion ovan skorstenstoppen (engelska: fumigation).

Mycket stabil skiktning, inversionsförhållanden (engelska: fanning).

Svagt stabil skiktning i lägre skikt, höjdinversion ovan skorstenstoppen (engelska: trapping).

Vad avgör halterna?

Halt = Emission + Meteorologi + Kemi

Varför är kemi viktigt?

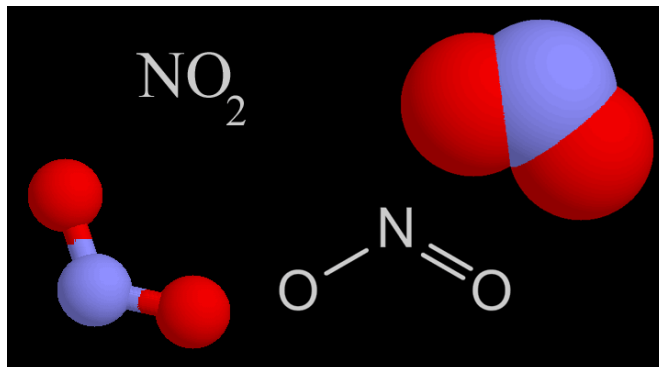
Emissioner förändras med tiden

- Kemiska processer
  - Kemiska reaktioner →
    - Förändrad balans mellan ämnen
    - Nya föreningar
- Fysiska processer
  - Förändrad storlekssammansättning bland partiklar

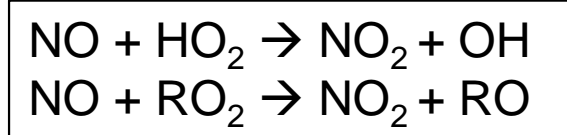
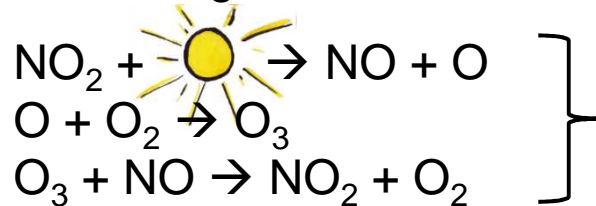
Kemiska reaktioner - Kväveoxider (NO_x)

- NO_x = NO + NO₂
- Bildas ur N₂ och O₂ vid höga temperaturer
- Primäremission domineras av NO

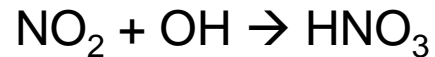

NO_x - Ozon

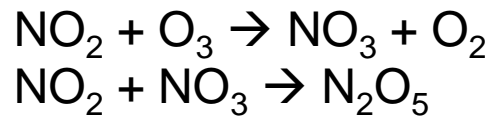
I ren luft – Leightons relation

- Förhållandet mellan föreningar ändras med tid efter utsläpp och tid på dygn
- Primäremission påverkar sluthalter
- Nya ämne bildas

16h uppehållstid för NO₂

3.5h uppehållstid för NO₂
med 100 ppb O₃

Fysiska processer - Partiklar

Indelning

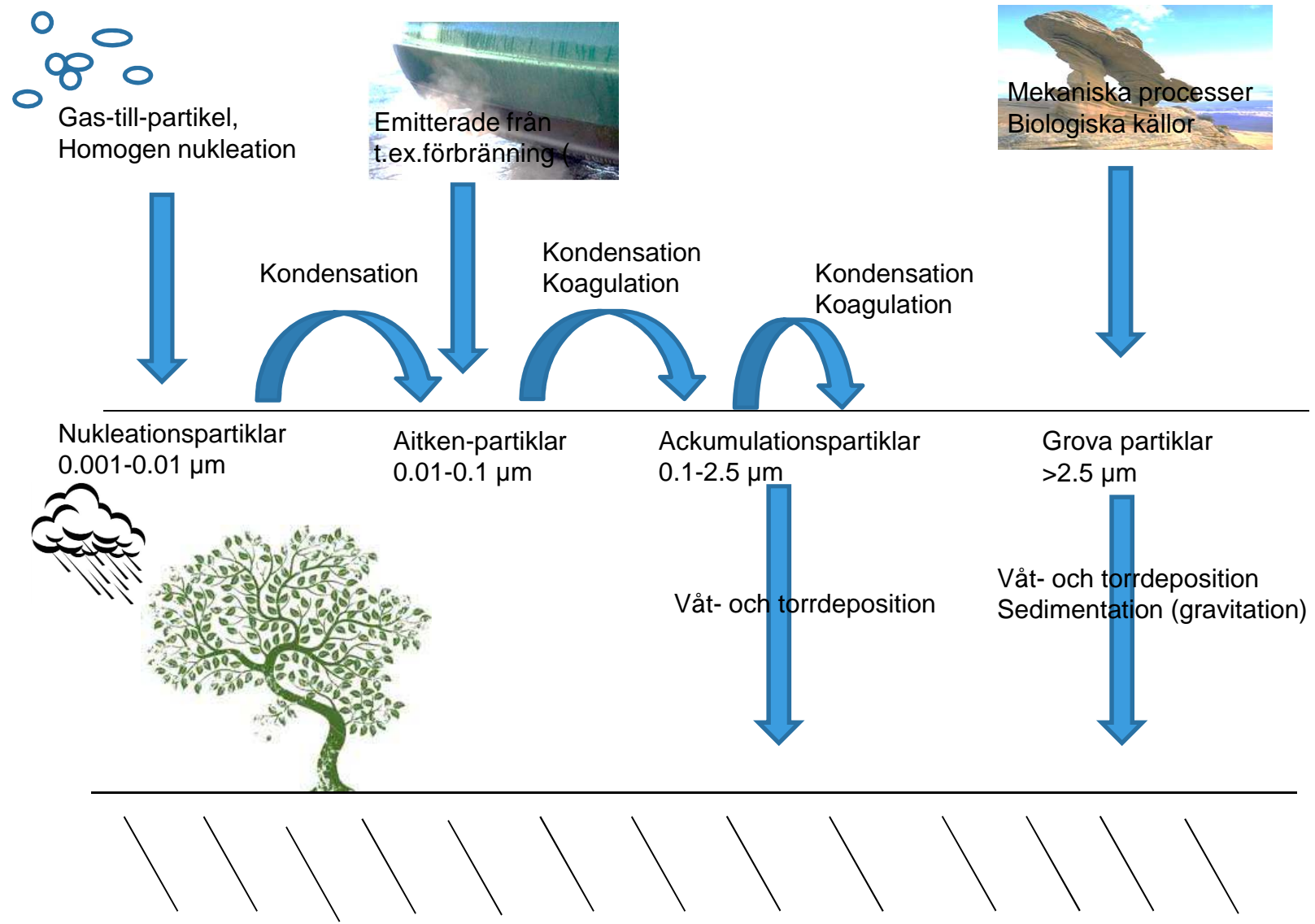
- Naturliga partiklar – normalt grövre partiklar
  - Vulkaner, erosion, biogena partiklar, havspartiklar...
- Antropogena partiklar – ofta mindre partiklar
  - Förbränning, slitage

Storlek

- Vetenskapliga partiklar
  - Nukleations-, Aitken-, ackumulations-, grova moden
- Policy-partiklar – PM2.5 & PM10
  - Massan av partiklar med en diameter mindre än 2.5 eller 10 μm

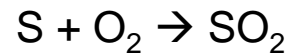

Gas-till-partikel-omvandling

Svavel i fossila bränslen

→ → svavelsyra (H_2SO_4)

Svavelsyra lågt ångtryck

→ svavelpartiklar

Partikelhalter påverkas av
gasutsläpp

Vad avgör halterna?

Halt = Emission + Meteorologi + Kemi

Partiklar

Massa versus antal

